TOLUNAY, A., 1989., Ege Bölgesinde Sosyal Ormancılığı Uygulama İmkanları, Orman Mühendisliği Dergisi, Eylül 1989, Yıl: 26, Sayı:9, Ankara, Türkiye.

EGE BÖLGESİNDE SOSYAL ORMANCILIĞI UYGULAMA İMKANLARI

Ahmet TOLUNAY

Herhangi bir ormancılık faaliyeti (üretim, ağaçlandırma, yol inşaatı vs. gibi) esnasında bazı kişiler sosyo-ekonomik etkilere uğruyorsa bu etkilerin ne yönde ve ne şekilde olduğunun bilinmesinde yarar vardır. Hatta bu etkilerin yön ve şekli ormancılık faaliyetine başlamadan önce bilinmelidir. Sosyo-ekonomik etki kişilere refah kaybı getiriyorsa yürütülen ormancılık faaliyeti refah azaltıcı bir faaliyet, refah kazancı getiriyorsa refah artıcı bir faaliyet olarak nitelendirilecektir. Refah ekonomisi; sınırsız insan ihtiyaçlarının en yüksek mertebede karşılanmasını ve tüm ekonomik faaliyetlerin insanların refah ve mutluluğunu hedeflediğine göre hiç bir ekonomik faaliyet refah azaltıcı bir sonuç getiremez. Bu açıklama ormancılık faaliyetleri açısından geçerli olmaktadır. Fakat refah ekonomisinde herhangi bir ekonomik faaliyet mutlak refah açısından müspet sonuç taşımasına karşılık, bu refahın kişilere dağılımı esnasında bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Meydana gelen refahtan bazı kişiler olumlu yönde paylarını alarak bir üst bütçe doğrusuna yükselirken bazıları ise bu refahtan hiç pay alamamakta hatta refah kaybına dahi uğrayabilmektedir. Refahtan hiç pay alamayan kişinin bütçe doğrusu aynı kalırken, refah kaybına uğrayan kişinin bütçe doğrusuda daha alt bir düzeye inebilmektedir. Bu sorunlara karşılık refah ekonomisi mutlak refahı kabul eder. Bunuda, bir ekonomi X durumundan Y durumuna hareket ettiğinde bu hareket nedeniyle kazanç sağlayanlar, zarara uğrayanların kayıplarını karşılayabildikten sonra, yinede kazançlı çıkıyorlarsa Y durumu X'e tercih edilmelidir şeklinde açıklar. Refah ekonomisi konusunda son olarak belirtilebilecek husus refah dağılımının ekonomik faaliyetinin niteliğine uygun çeşitli tedbirlerle düzenlenebileceğidir.

Ormancılık faaliyetlerinin sonucu olarak meydana gelen refah aynı şekilde yukarıda açıklanan kurallara tabidir. Tüm ormancılık faaliyetleri nihai sonuç itibariyle refahın artmasını hedeflemiştir. Ormancılık sektörünün ve ormancılık üretiminin özellikleri gereği, ayrıca ormanların bir ülke için taşıdığı fonksiyonel görevler nedeniyle ormancılık faaliyetleriyle oluşan refahın dağılımı ormancılığa özgü nitelikler taşımaktadır. Öyle ki, herhangi orman serisinde yapılan bir ormancılık faaliyeti, o faaliyette görev alan insanların ve ormancılık faaliyetinin yapıldığı çevrenin refah düzeyinde değişiklikler yaptığı gibi genel ülke menfaatleri için, misal olarak milli savunma hizmetleriyle de, ülke genelindeki insanlara refah hizmeti götürebilmektedir. Başkaca ormancılık üretimiyle elde edilen mal ve hizmetlerin arzı, üretimin gerçekleştiği orman alanının hemen çevresindeki yerleşim birimindeki insanlara yapılabildiği gibi, değişik yörelerdeki insanlarda yapılabilmektedir. Bu açıklamaların amacı herhangi bir ormancılık faaliyeti ile oluşan refahın çok geniş bir dağılım alanına sahip olduğudur. Misal olarak; bozuk ve verimsiz bir arazinin ağaçlandırma projeleriyle ormancılık üretimine dahil edilmesi düşünülmektedir. Ağaçlandırma faaliyeti genel ülke refahı için pozitif refah taşımaktadır. Fakat, ağaçlandırma faaliyetlerinin yürütüleceği arazi hemen yakınında veya çevresindeki yerleşim birimlerinde ki, insanların çeşitli kullanımlarına konu olmaktadır. Ağaçlandırma faaliyeti, bu kullanımı ortadan kaldıracak dolayısıyla bu kişiler refah kaybına uğrayacaklardır. Buna rağmen genel ülke menfaatları ve ülke insanlarının refahı açısından bu faaliyet pozitif nitelikler taşımaktadır. Burada sorun refah tercihinin kimlerden yana yapılacağı, ya da refah kaybına uğrayan kişilerin refah kayıplarının nasıl karşılanacağı şeklindedir. Türkiye gibi gelişme çabası içerisinde olan ülkelerin, ormancılık faaliyetleri gözlendiğinde, ormancılık faaliyetleriyle oluşan refahtan tüm ülke insanlarına faydalandığı, fakat bu refahtan ormancılık faaliyetlerinin yapıldığı yörenin insanlarının yeterince nesiplerini alamadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç, o yöre insanlarının ormancılık refahından mahrum olması sonucunuda beraberinde getirdiğinden, yürütülen birçok ormancılık faaliyeti yine bu yöre insanları tarafından itibar edilmemekte ve kabul görmemektedir. Hatta bu durum sadece böyle kalmamakta ormancılık faaliyetlerine tepki gösterme durumu dahi ortaya çıkmaktadır. Yapılan veya yapılacak ormancılık faaliyeti teknik bir ormancılık faaliyetinden ziyade sosyo-ekonomik sorunlarla dolu bir faaliyet şekline bürünmektedir. Ülkemizde bunun örneklerinin çok olduğu,

Or. Yük. Müh.
Orman Ekonomisti

sadece orman işletme şefliklerinin faaliyetlerine bakmakla anlaşılabilir. Sınırları içerisinde orman içi veya kenarı şeklinde yerleşim birimlerinin bulunduğu orman işletme şefliklerinde, teknik ormancılık faaliyetlerinden ziyade hukuki, mülki, adli sorunlarla dolu ve çözülmesi için sıra bekleyen bir çok problem vardır. Bu suretledir ki, ormancılık teknik personeli çalışma sürelerinin büyük bir bölümünü bu problemlerinin çözümüne ayırmaktadırlar.

Ormancılık faaliyetlerinin sonucu olarak oluşan refahı yine ormancılık faaliyetlerinin yapıldığı yöre insanlarına yayarak, bu insanların ormancılık faaliyetlerine itibar etmemesi, diğer bir deyimle tepki göstermeleri önlenebilir. Ormancılık üretim teknikleri içerisine değişik üretim tekniklerinin, çeşitli ürün kombinasyonlarının, ekonomik değer taşıyan orman yan ürünlerinin üretimini sağlayabilen üretim tekniklerinin dahil edilmesi ile refahın ormaniçi veya kenarı yerleşim birimlerine yayılması mümkündür. Bu tür uygulamalar ve çalışmalar ormancılık terminolojisinde sosyal ormancılık adı altında yer almış olup, bu başlık adı altında anılmaktadır. Sosyal ormancılık, sosyo-ekonomik açıdan minimum refah seviyesindeki insanların refah düzeyini ormancılık faaliyetleriyle yükseltmeyi amaçlayan çalışmalardır. Sosyal ormancılık çalışmaları ile zaten yetersiz gelire sahip ormaniçi ve kenarı şeklindeki yerleşim birimlerindeki insanları gelirleri artırılabilmekte, refah düzeyleri yükseltilebilmektedir.

Sosyal ormancılık uygulamaları ancak, sosyal ormancılık projeleriyle yapılabilir. Çünkü, bu tür uygulamaların şekil, prosedür ve teknik açıdan belli bir sistem dahilinde ortaya konmasında yarar vardır. Uygulama ile oluşacak sonuçlar meydana gelecek hasıla, maliye ve finansman gibi hususlarında bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, her sosyal ormancılık uygulamasının projelendirilmesi gerekmektedir. Bu projelendirme sayesinde uygulama sonucunda oluşacak refahın, fayda-masraf analizi ile değerlendirilmeside mümkün olacaktır.

Her ne kadar sosyal ormancılık uygulamalarının belli bir proje ile yapılmasının gerekliliğini belirten yukarıda ki, açıklamalara rağmen, orman teşkilatının çeşitli idari kademelerinde bulunan yöneticilerin (Bölge Müdürü, İşletme Müdürü, İşletme Şefi) tasarrufları ile sosyal ormancılığı uygulamakta mümkündür. Bu uygulamaların örnekleri, coğrafi yöre itibarıyla Ege Bölgesi olarak ele alınmış ve incelenmiş olup, aşağıda açıklamaları ile verilmiştir.

Bilindiği gibi bilhassa 1983 yılından sonra ağaçlandırma çalışmalarının temposunun artmasıyla birlikte gerek imar-ihya ve gerekse enerji ormanı şeklinde adlandırılan çalışmalarda da, büyük artışlar olmuş ve çok geniş bozuk meşe sahaları imar-ihya çalışmaları ya da enerji ormanı tesisi şeklinde prodüktif orman sahası haline getirilmiştir. Tüm bu çalışmalar hangi teknik hususlar, ne miktarda maliyet ve ulaşılacak hedeflerle ilişkiye getirilerek projelendirilmekte; planlı, teknik ve rasyonel ormancılık temeli çerçevesinde yürütülmeye gayret edilmektedir. Ege bölgesi ile Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yapılan, imar-ihya ve enerji ormanı çalışmaları, son yıllarda yapılan ormancılık çalışmalarının en başarılı olanlarındandır. Fakat, bu başarının enerji ormanı veya imar-ihya çalışmalarının yapıldığı yörelerin insanlarıyla paylaşılması, uygulamaların verimliliği ve devamlılığı sağlayabilir. Bilindiği gibi, enerji ormanı ya da imar-ihya çalışmaları bozuk ve verimsiz, kök ve gövde dengesinin kaybolduğu, canlandırma kesimi ile sürgün verme kabiliyetine haiz meşe sahalarında yapılabilmektedir. Bu nitelikteki sahaların bir çoğu civarda bulunan yerleşim birimlerindeki insanlar tarafından otlatma amacıyla kullanılmaktadır. Enerji ormanı ya da imar-ihya çalışmaları, sahaların ihatasını gerektirdiğinden otlatma amacıyla kullanımı ortadan kaldıracak, bu faaliyetten ekonomik faydalar bekleyen kişiler bir ölçüde zarar görebilecektir.

Fakat, beş yıl gibi bir sürede zaten yeterli otsu bitki dağılımına sahip olmayan arazi, ihata sayesinde kısa zamanda biyolojik üretimini artırdığı ve meşe sürgünlerinin çap ve boy büyümesi ile otlatmadan zarar görmeyecek bir boya ulaştığı için, saha rahatlıkla otlatmaya açılabilir ve bu suretle otlatma faaliyetinden verim alınabildiği gibi, ekonomik faydaları engellenen kişilere refah götürülebilir, hatta bu sahalarda en iyi sürgün fertlerinin bırakılıp diğerlerinin alınması şeklinde yapılan silvikültürel bakım müdahaleleriyle elde edilen materyaller yemlik yaprak yararlanması için, yine bu insanların istifadesine sunulabilir. Tüm bu imkânlar proje detayına dayanmasa bile orman teşkilatı yöneticilerinin dikkatli, düzenli ve kontrollü bir şekilde yapacakları idari tasarrufların içerisinde yer almaktadır. Bu idari tasarrufların uygulamaya kaydırılması ormancılık çalışmalarının herkes tarafından benimsenmesi ve orman köylüsünün refah seviyesinin artması sonuçlarını birlikte getirecektir.

Ormancılık üretimi, sadece orman alanında sahip olunan asli ve galip ağaçların yaptıkları üretim değildir. Zira bir ekosistem olarak orman; hakim ağaç türleri yanında diğer

fauna ve flora ile birlikte kompleks bir yapıya sahiptir. Bu özelliklerden dolayı sadece asli ağaç türünün yaptığı ormancılık üretimi yanında yem, su ve av hayvanı gibi ürünlerle birlikte defne, palamut kadehi, tırnağı ve özü, sığla yağı ve buhur, mazı, çam fıstığı, ıhlamur çiçeği, keçi boynuzu, kestane, sumak, cehri, mahlep, salep, kitre, meyan kökü ve özü gibi orman yan ürünleride ekonomik bakımdan değer taşımakta ve bu ürünlerin üretimide, ormancılık üretimi sayesinde orman yan ürünleri olarak oluşmaktadır. Bu gün bu ürünler geniş bir kullanım alanı bulmuş olup, üretimleriyle büyük bir ekonomik gelir elde edilebilmektedir. Bu ürünlerin üretimleri ve gelirleri, orman içi veya kenarında yaşayan insanlara bırakılabilir, bu suretle ormancılık üretiminin refahından bu insanlarda yararlandırılabilir. Zaten orman kanununun ilgili hükümleri (Or. Kanunu Mad. 37) orman idaresi yöneticilerinin yapcakları bu tasarrufu uygulama imkânı doğrultusuna sokmuştur. Fakat elde edilecek, orman yan ürünlerinin üretiminin teknik, planlı ve rasyonel olması zorunluluğu vardır. Bu sorun, elde edilecek ürünün biyolojik özelliklerinide dikkate alacak bir üretim planlaması ile çözümlenebilir.

Yukarıda sayılan orman yan ürünlerini Orman Genel Müdürlüğü kendisi de, üretebilir. Bu durumda üretim için işgücü talebinde bulunacağı için, işe aldığı veya çalıştırdığı kişilere sadece ücret şeklinde ödeme yapar ve orman köylüsünün elde ettiği gelir günlük bir yevmiye olarak kalır. Halbuki bir plan dahilinde yapılacak orman yan ürünleri üretiminin girişim ve yönetimi, ormaniçi veya civarındaki yerleşim birimlerindeki kişilere verildiğinde, tüm üretim faktörlerinin gelirleri bu kişilere kalacağından elde ettikleri gelir daha yüksek olacağı gibi ormancılık çalışmaları benimsenecek ve ormanlar korunacaktır. Ayrıca bugün ormnan yan ürünlerinin yıllar itibarıyla istatistiklerini gösteren bir bilgi elde yoktur. Belki bu tür çalışmalarla bu eksiklik giderilebilir.

Sosyal ormancılığı uygulama imkânları doğrultusunda belirtilebilecek diğer bir çalışma tıbbi ve aromatik bitkilerinin üretimleridir. Günümüzde tıbbi ve aromatik bitkilere gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı pazarlardan büyük bir talep vardır. Bu talebi karşılayabilmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim kapasitelerinin düşük olmasıdır. Ayrıca, üretimi yapılan bitki türleri emekle değil, tabii olarak kendi kendine yetişmiştir. Yetersiz ve az olan üretim, nedeniyle bu ürünlerin satış fiatlarında yüksek değerler almaktadır. Orman alanlarında da değişik floristik kompozisyonlarda tıbbi ve aromatik bitkiler yetişebilmektedir. Ekonomik değer taşıması ve kazanç getirmesi nedeniyle bu bitkilerinde üretimi yapılmaktadır. Bilhassa ağaçlandırma sahalarında iki teras arası alanlar; hatta aynı teras üzerinde iki fidan arası alan dahi bu bitkilerin üretimine konu olabilir. Aynı şekilde koru veya baltalık ormanların uygun yetişme ortamlarında da, bu bitkiler yetiştirilebilir. Nitekim Manisa Orman İşletme Müdürlüğü'nde bu uygulamalara yer verilmiş ve iyi neticelerede ulaşılmıştır. İşte bu uygulamaların genişletilerek yaygınlaştırılması ve üretimlerinin orman içi veya civarındaki yerleşim birimlerindeki kişilere verilmesi, bir üretim faktörü olarak orman toprağının tam istihdamda kullanılmasını sağladığı gibi, bu faaliyet sonucu elde edilen gelirin ekonomik kazanç bekleyen kişilere tevzii ile ormancılık ekonomisinin refah çatısıda genişletilmiş olacaktır.

Ege Bölgesinde özellikle bu bölgenin batı bölümünde, endüstride bir çok alanda kullanılan bir orman yan ürünü olan meşe palamutu üretilmektedir. Üretimin düzensiz ve teknik esaslar dahilinde yapılmaması sonucu meşe palamutu üretimrekoltesi son yıllarda çok düşük değerler almaktadır. Gerek Devlet ormanları içerisinde ve gerekse özel şahısların arazilerinin içerisinde veya kıyılarında yayılış gösteren bu ağaç türünün yetiştirilmesine teşvik edilmesi, özellikle özel orman işleteceklere sağlanan kolaylıklardan faydalandırılması yerinde olacaktır. Ayrıca meşe palamutu üretiminin teknik esaslarla yapılmasıda gerekmektedir. Yine Ege Bölgesinde bir çok kullanım alanına sahip diğer bir bitkide kekiktir. Son yıllarda birim fiatına verilen yüksek değer; bu bitkinin yoğun bir şekilde yetişme ortamlarından toplanarak yayılış alanının daraltılması sonucunu bile getirmiştir. Ormancılık mevzuatının bu tür izinsiz kullanımı men etmesi, hatta çeşitli müeyyidelerle yasaklanması, bu tür bitkileri toplayan kişilerin adli mercilere sevki neticesini doğurmaktadır ki; bu netice ormancılık problemlerini azaltmaktan ziyade, artırmaktadır. Gerçek çözüme; bu ürünlerin yetiştirilmesini teknik ve biyolojik esaslara dayandırarak, üretim planlaması yapmak suretiyle, ormancılık üretiminden refah uman kişilere bırakmakla ulaşılabilir.

Ege Bölgesinde, idare süresi sonucu beklemeden ekonomik değer taşıyan ürün veren bir ağaç türü vardır ki, bu ağaç türü fıstıkçamı olup, bölgenin Bergama-Kozak, Aydın, Muğla dolaylarında saf meşçereler oluşturmakta ve çok basit üretim teknikleriyle yayılış ala-

nını genişletmek mümkün olabilmektedir. Nitekim fıstıkçamı, üretimi özendirici çalışmalar ve tanıtım faaliyetleriyle bilhassa 1986 ve 1987 yıllarında İzmir Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı Orman İşletmelerinin uygulamalarında yer verilmiş ve başarılı sonuçlar elde edilerek, ileride çamfıstığı üretimini büyük ölçüde artıracak nispette, genç fıstıkçamı meşçereleri kurulmuştur. Kurulan bu genç meşçereler, Devlet ormaniçi açıklıklarında tesis edildiği gibi, özel ve tüzel kişilerin mülkiyetine konu arazilerde, fıstıkçamı ağaçlandırmalarıyla teşvik ve destek edilmiştir. Özellikle Manisa Orman İşletmesinde bunun yaygın örnekleri çoktur. Gerek Devlet ormanı ve gerekse özel veya tüzel kişilerin arazilerinde yapılacak ağaçlandırmalarda, ağaç türü olarak fıstıkçamının tercih edilmesi, 60-80 yıl gibi bir idare süresiyle elde edilecek odun ürünü beklemek gerektirmez.

Zira meşçere tesisinden 15 yıl sonra, çamfıstığı verimine başlayan bu ağaç türü, bu ürünüyle ekonomik itibarını katmerleştirmektedir. Bu nedenle Ege Bölgesinde yapılan ağaçlandırma faaliyetlerinde, fıstıkçamına özel bir önem verilmelidir. Zamanla yetişmiş ve bu gün çamfıstığı üretiminin yaygın olduğu Bergama-Kozak fıstıkçamı meşçereleri ve bu meşçerelerin içerisindeki yerleşim birimlerindeki kişiler ile köy bütçelerinin zenginlikleri, bir ölçü olarak yapılan veya bundan sonra yapılacak çalışmaların, ulaşılacak bir nihai sonucu olacağı şimdiden görülebilir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra netice itibarıyla denilebilir ki; ormancılık üretimiyle bir gelir elde edilmekte bu gelirde bir refah oluşturmaktadır. Bu refahı kıt kanaat geçinen ve fakir olan orman içi veya civarındaki kişilere idari tasarruflarla dağıtmak mümkündür. Ege Bölgesinde bu tür uygulamalara, yukarıda açıklanan hususlarla yer verilebilir. Ormancılık faaliyetleriyle ekonomik açıdan etkilenen kişilere getirilecek refah ormancılık çalışmalarının benimsenmesini ve ormanların korunmasını sağlayacaktır.

YÖNETİM KURULUMUZ ORMAN YANGININDA ÖLEN MESLEKTAŞIMIZ ALİ YAĞBASAN'IN EŞİNİ ZİYARET ETTİ

Geçen Ağustos ayında yangın mücadele çalışması sırasında ölen meslektaşımız Ali YAĞBASAN'ın ANKARA'da bulunan eşi ziyaret edilerek başsağlığı dilekleriyle Odamızca kararlaştırılan 8 Milyon TL'lık yardım çeki kendisine verildi.

Merhum Meslektaşlarımızın Eşi ve yakınlarının ziyaretlerinde Oda Başkanı Şükrü Yaşar YÜKSEL; çalıştığı yörelerde büyük sevgi toplayan meslektaşımızın görevi esnasında ölmesinin camiamızda simgeleyen Odamızın imkanları ölçüsünde yapabildiği bu yardımın geride kalan ailesinin acil ihtiyaçlarını bir nebze olsun karşılayabileceğini ve Odamızın ileride de kendilerine düşebilecek her konuda yardıma hazır olduğunu ifade etmiştir.

Merhum meslektaşımızın eşlerine ve yakınlarına bir defa daha başsağlığı dilerken Odamızca merhum adına açılan Ziyaret Bankası Necatibey Şubesi 300/5951 no'lu hesaba tüm meslaktaşlarımızın yardım yapmalarını beklemekteyiz.

YÖNETİM KURULU